

تاریخ علم

تاریخ علم در اسلام و ایران

به روایت دکتر علی اکبر ولایتی (بخش هشتادوسوم)

آنچه در پی می‌آید، ادامه مجموعه مباحث مطرح‌شده از سوی دکتر علی اکبر ولایتی در مجموعه برنامه‌های «ایران» در سیمای جمهوری اسلامی ایران با موضوع تبیین تاریخ علم در اسلام و ایران است؛مهم‌ترین

بخش ربع رشیدی مرکز علمی، بیمارستان و دانشگاه علوم پزشکی آن بود که در آن، دوره آموزشی علمی و عملی دانشجویان پزشکی پنج سال بوده است؛ «شرط می‌رود که طبییی حاذق ملازم آن باشد و بکره و عثیا مداومت کند و مسکنی او در خانه‌ای باشد که در جنب دارالشفاء است و باید که آن طبیب قادر باشد بر درس طب گفتن و دو متعلم را همواره درس گوید و باید آن دو متعلم مردم زیرک باشند و مسکن ایشان در حجره‌های پایین که بر پشت حوالی داروخانه است باشد و مدت پنج سال ملازمت نمایند و چون علم، در آن پنج سال بدان مقام رسانند که قادر باشند بر علاج بیماران و استاد ایشان را معلوم شود که در آن ماهر گشته باشند، به موجهی که عادت است، اجازت ایشان نویسنند تا ایشان در علاج شروع کنند و زیادت از پنج سال اجازت نیست که در آن دارالشفاء ملازم مدرس علم طب باشند، بعد از پنج سال بیرون روند تا دیگران که به موجب مذکور استعداد داشته باشند، ملازم شوند.»^(۱)
بدین ترتیب، طبق وقف‌نامه ربع رشیدی (۱۳۵۰، صص ۱۸۸ - ۱۸۴)، پزشکانی که در دارالشفاء مشغول به خدمت بودند، باید به‌نویت کشیک می‌دادند؛ به‌گونه‌ای که در تمام مدت شبانه‌روز یک نفر پزشک با شاگرد و داروساز در محل دارالشفاءحضور داشته‌باشندو پاسخگوی بیماران باشند. هر دانشجویی که مدت پنج‌سال آموزش می‌دید و از عهده امتحانات به خوبی برمی‌آمد و استادش لیاقت و صلاحیت او را تایید می‌کرد، می‌توانست کار درمانی را به‌تنهایی شروع کند. دارالشفای ربع‌رشیدی برای درمان کارگران ربع و مسافران جانی بود و نیز روزهای پنجشنبه و دوشنبه نیز عموم مردم به‌طور مجانی مورد درمان قرار می‌گرفتند. بدین ترتیب، معلوم می‌شود که رشیدالدین اولین گام‌های خود را برای طریقه‌آاره اسلالمی بیمارستان‌ها که همانا توزیع عادلانه خدمات پزشکی برای هر بیماری است، برداشته بود.^(۲)
خواجه رشیدالدین در ادامه می‌نویسد: «باید که طبیب مذکور تمامت کسانی که در ربع رشیدی مجاور یا مسافر باشند یا عمله آنجا باشند و زنجور شوند شربت مناسب مزاج، شربت دارو و مزوره دهد و به علاج دیگری مشغول نشود، چه او را حسب علاج مجاوران و مسافران ربع رشیدی و عمله آنجا معین کرده‌ایم. فحسب و شرط رفته که به هر دوشنبه و پنجشنبه در دارالشفاء باز کنند و درین دو روز مذکور، این ادویه که مفصل می‌شود به جماعت سگان [ساکنان] و ملازمان و مجاوران ربع رشیدی و شهرستان رشیدی و جماعتی که به همسایگی منسوب‌تر باشند، دهند [...]»
باید که خازن و شراب‌دار (داروساز) هر دو در اندرون دارالشفاء روند، طبیب بنشینند و هر چیز که به کسی باید دادن بر کاغذش نویسد و به خازن دهد تا او را در اندرون ترتیب داده، به بدن بیرون می‌دهد. و چون گفتم که مجاوران و مسافران و عمله ربع رشیدی را طبیب علاج کند و دارو و شربت و مزوره و داروخانه بدهد، چون هر یک را از این جماعت مذکور، مسکنی معین هست، پس اگر زنجور شوند، همان‌جا در مسکن خود بخسیند، باید که طبیب برود و ایشان را ببیند و شراب‌دار (داروساز) را بگوید تا ترتیب شربت ایشان کند و بدیشان دهد و مطبخی مزوره ایشان در مطبخ دارالشفاء ترتیب داده ببرد تا تناول کنند و مسافران مذکور را مقرر چنان کرده‌ام که اگر متمیز باشند، یعنی ایشان را تبعی باشد، نزول ایشان در حجره‌های بالای درگاه بیرونی ربع رشیدی یا علام گردش آن باشد و اینچنین کسان اگر زنجور نشوند همان‌جا که نزول کرده باشند، علاج ایشان بکنند و اگر غیرتمیز باشند در دارالضیافه نزول کنند و این کسان اگر زنجور شوند، ایشان را در هر کجا که متولی مصلحت داند بخواباند و از جای خوابی که به دست فراش دارالشفاء باشد بدیشان تسلیم کند یا در آنجا افراش کرده و طبیب دارالشفاء ایشان را علاج کرده و از آن رنج به فقل خود فرج یافته از صحت بدن و سلامت نفس سفر کنند، ان‌شاءالله تعالی [...]»
و جماعتی که به مهمات این دارالشفاء قیام نمایند و ملازم آن باشند مشاهره [مزد ماهیانه] و میاومه [مزد روزانه] باید دادن؛ این جماعتند که مفصل می‌گردند و مواجب ایشان و مصالح ادویه و اشره و مزوره بیماران به این موجب است که مفصل می‌گردد...»^(۳)

ادامه دارد...

پی‌نوشت:

- رشیدالدین فضل‌الله (۱۳۵۰). وقف‌نامه ربع‌رشیدی. چاپ عکسی از روی نسخه خطی دستخط مولف، تهران، انجمن آثار ملی، صص ۱۰۴-۱۸۲
- مرادی، همان‌جا؛ تاج‌بخش، (۱۳۷۹). تاریخ بیمارستان‌های ایران از آغاز تا عصر حاضر، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، صص ۱۴۰-۱۴۰
- رشیدالدین فضل‌الله (۱۳۵۰). وقف‌نامه ربع‌رشیدی. چاپ عکسی از روی نسخه خطی دستخط مولف، تهران، انجمن آثار ملی، صص ۱۰۹-۱۸۵.

نیمکت خبر

تدوین اولین‌نامه جدید بازنشستگی هیات علمی پزشکی

باقر لاریجانی روز گذشته در نشست خبری به مناسبت هفته دولت گفت: «اولین‌نامه جدیدی برای بازنشستگی اعضای هیات‌علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی تدوین شده است که به‌زودی ابلاغ می‌شود.» او افزود: «در آیین‌نامه جدید شرایط فعالیت اساتید پس از بازنشستگی و توجه به شرایط سنی و امکان فعالیت آنها مشخص شده است.»

لاریجانی اظهار داشت: «اینکه هر عضو هیات‌علمی از لحاظ جسمی- روحی چگونه می‌خواهد به کار خود ادامه دهد، در آیین‌نامه جدید مشخص شده‌است.» او همچنین از ابلاغ آیین‌نامه دانش‌پژوهی برای اساتید دانشگاه‌های علوم پزشکی خبر داد و گفت: «بر اساس مصوبه هیات‌میزه مرکزی، برای نخستین‌بار کارهای آموزشی با مقالات علمی پژوهشی تطبیق‌سازی شد.» لاریجانی ادامه‌داد: «به این ترتیب هر عضو هیات‌علمی که در آموزش پزشکی نوآوری داشته باشد و آن فعالیت به تایید هیات‌میزه برسد، می‌تواند از آن برای ارتقا استفاده کند.»

دانشگاه

دکتر محمدمهدی طهرانچی در مشهد مقدس مطرح کرد

خودسازی اولین اصل در گام دوم دانشگاه آزاد

وی افزود: «مقام معظم رهبری از عنوان «جهاد مستمر» استفاده کردند، گویی این سیاست‌ها برای افرادی از جنس بسیج تدوین شده‌است، بنابراین باید بدانیم که وظیفه بسیج در این جهاد چیست.»

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی با بیان اینکه ترجمه «Higher education»؛ به‌معنای آموزش عالی، یک کیفیمی بزرگ بود، گفت: «خیلی ساده‌انگارانه‌است اگر این کیفیمی را بد ترجمه کردن بدانیم، چون زمانی که وزارت آموزش عالی وقت ایران Higher education» را به «آموزش عالی» ترجمه کرد، یک بنیان کج بنا نهاد و در آموزش و پرورش نیز، آموزش را مقدم بر پرورش دانستند. این در حالی است که علمای علم و تربیت برای پرورش و تربیت یک معنای کامل قائل هستند و معتقدند تعلیم ذیل تربیت قرار دارد و آموزش عالی را نیز باید تربیت عالی بدانیم.

رئیس دانشگاه آزاد اسلامی افزود: «در باب چپستی نهاد علم، می‌توان آن را پرورش دهنده نسل جوان و تربیت‌کننده قوه عاقله کشور دانست که این پرورش در چارچوب تحصیل جوانان شکل می‌گیرد.»

وی به محیط‌های پنج‌گانه تربیتی اشاره کرد و گفت: «محیط‌های خانوادگی، آموزشی، شغلی، رفاقتی و فضای حاکم بر جامعه، پنج محیط تربیتی انسان است که محیط رفاقتی و فضای حاکم بر جامعه در عرض تمام این فضاهای تربیتی حاکم است. بدون شک اگر نظام انقلابی می‌خواهد آیین‌نامه‌ها بدهد و ویرایش‌های مختلف را در حلقه چگونگی دانشگاه اعمال می‌کردیم، در حالی که از این موضوع غافل بودیم که چگونگی منبع‌از چرایی است وپارادایم‌ها، مکتب، رویکردها، نظریه‌ها، روش‌شناسی، اهداف و گزاره‌ها در چرایی دانشگاه وجود دارد.»

عضو شورای عالی انقلاب فرهنگی خاطرنشان کرد: «زمانی که فردی عضو هیات‌علمی دانشگاه می‌شود، یک محیط شغلی انتخاب می‌کند که دانشگاه است. این محیط شغلی می‌تواند سازنده یا مخرب باشد. نکته حائز اهمیت در اینجا این است که در شغل اساتید تربیت، تزکیه و تعلیم نیز وجود داشته‌باشد. بنابراین اساتید در محیط شغلی خود دو وجه دارند؛ یک وجه کنشگر در محیط آموزشی و وجه دیگر تربیت‌پذیر در محیط شغلی آنان است، همان‌طور که مقام معظم‌رهبری در بند سوم سیاست‌های کلی علم و فناوری به موضوع تربیت اساتید و دانشجویان اشاره کرده‌اند.»

دکتر طهرانچی با اشاره به برگزاری همایش‌های معرفت‌افزایی و تبیین بیانیه گام دوم انقلاب در دانشگاه آزاد اسلامی گفت: «بسیج اساتید می‌خواهد به ما همدار بدهد که محیط شغلی یک محیط تعلیم و تزکیه است و یکی از مصیبت‌هایی که کشور ما دچار آن شده، این است که محیط کاری را به‌عنوان محیط تربیتی نمی‌دانیم و این موضوع تنها مربوط به دانشگاه نمی‌شود و ادارات و سایر بخش‌ها نیز محیط شغلی، محیط آموزشی افراد تلقی نمی‌شود.»

وی با بیان اینکه یکی از اشکالات دانشگاه این است که دانشگاه را محیط تربیتی نمی‌بینیم، گفت: «ساحت تربیت شش‌گانه است و اگر فقط به ساحت «علمی، فناوری و نوآوری»، «اقتصادی و حرفه‌ای» و «زیبایی‌شناختی و هنری» آن توجه داشته باشیم، از سه ساحت مهم دیگر تربیت در دانشگاه غفلت کرده‌ایم، بنابراین دانشگاه باید به ساحت «تربیت اعتقادی، اخلاقی و عبادی»، «اجتماعی و تمدنی»

و «زیستی و بدنی» دانشجویان نیز اهتمام داشته باشد.» عضو هیات امنای دانشگاه آزاد اسلامی با بیان اینکه آموزش علم معیشت به جوانان از وظایف دانشگاه‌هاست، اظهار داشت: «پذیرفته نیست که دانشگاه خود را اداره کند، اما علم معیشت را به دانشجویان خود نیاورد و بعد انتقاد کنیم که چرا جوانان بعد از فارغ التحصیلی ترجیح می‌دهند جزء یقه‌سفیدها باشند. اگر از ابتدا به تربیت جوانان و معیشت آینده آنها توجه می‌کردیم، وضعیت به این شکل نمی‌شد.»

رئیس دانشگاه آزاد اسلامی خاطرنشان کرد: «خودسازی یکی از مقوله‌های مهم در محیط تربیتی است. امام خمینی (ره) می‌فرمایند اگر کسی قبل از خودسازی خود خواهد جامعه را بسازد، هلاک می‌شود. ما مستمرا نیاز به مشارطه، مراقبه و محاسبه داریم، بنابراین خودسازی اولین اصلی است که در گام دوم دانشگاه آزاد اسلامی، باید به آن توجه داشته باشیم و محیط دانشگاه را برای خودمان و دانشجویان تبدیل به یک محیط تربیتی کنیم، چرا که لایه اصلی دانشگاه، تعلیم و تزکیه است.»

وی با اشاره به اهمیت تربیت جوانان، به‌نامه ۳۱ نهج البلاغه اشاره کرد و گفت: «امیرالمومنین (ع) خطاب به امام حسن مجتبی (ع) می‌فرماید «دل جوان همچون زمین کشت نشده است و هرچه در آن افکنند می‌پذیرد. من نیز پیش از آنکه دلت سخت و خردت مشغول شود، به ادب‌آموزی ات پرداختم تا با اندیشه استوار در کارها به امری روی آوری که مردمان کارآزموده‌تر از طلب و آزمودن آن بی‌نیاز ساختند.»

دکتر طهرانچی در بخش دیگری از سخنان خود، با اشاره به نقش دانشگاه آزاد اسلامی در نظام تربیتی خاطرنشان کرد: «با نهاد سنتی دانشگاه آزاد اسلامی، نمی‌توان این دانشگاه را تبدیل به نهاد تربیتی کرد و نمی‌توان بسیجی بود و جهاد مستمر علمی مورد تأکید رهبر معظم انقلاب را مدنظر قرار داد، اما فقط به جنبه آموزشی دانشگاه توجه کرد، بلکه باید به حوزه پژوهش و نظریه‌پردازی در دانشگاه نیز توجه داشته باشیم تا بتوانیم جوانان انقلابی تربیت کرده‌و آنها را در راستای شناسایی نیازهای جامعه به کار بگیریم.»

عضو هیات امنای دانشگاه آزاد اسلامی به وظایف بسیج اساتید در دانشگاه اشاره و تأکید کرد: «همان‌طور که برای انتخاب روسای دانشکده‌ها، شرایط و ضوابطی وجود دارد، روسای کانون‌های بسیج اساتید نیز باید بر اساس ضوابطی انتخاب شوند. یکی از وظایف بسیج اساتید این است که بررسی کند نیازها و الزامات نظام انقلابی چیست تا دانشگاه با مدیریت دانش و تبدیل دانش ضمنی به دانش مستند و تعلیم و کاربست علم، بتواند به تحقق این نظام کمک کند.»

توجه به معنویات و اخلاق از اصولی است که باید در گام دوم انقلاب انجام شود

آیت‌الله سیداحمد علم‌الهدی، نماینده ولی فقیه در استان خراسان رضوی و امام جمعه مشهد، در دومین اجلاس سراسری مسئولان کانون‌های بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی گفت: «توجه به معنویات و اخلاق از اصولی است که باید در گام دوم انقلاب انجام شود»

آیت‌الله سیداحمد علم‌الهدی، نماینده ولی فقیه در استان خراسان رضوی و امام جمعه مشهد، در دومین اجلاس سراسری مسئولان کانون‌های بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی گفت: «توجه به معنویات و اخلاق از اصولی است که باید در گام دوم انقلاب اسلامی انجام شود»

تدوین پیش‌نویس دستورالعمل نشریات دانشجویی

محمدهادی عسکری، مدیرکل امور فرهنگی وزارت علوم در گفت‌وگو با «مهر» با اشاره به فعالیت نشریات دانشجویان و حمایت وزارت علوم از این نشریات گفت: «نشریات دانشجویی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی فعالیت می‌کنند و کارهایی که باید در ستاد انجام شود، در قالب شورای مرکزی ناظر بر نشریات دانشجویی انجام می‌شود که بیشتر بحث سیاست‌گذاری برگزاری برنامه‌های متمرکز است.» او ادامه داد: «آیین‌نامه نشریات دانشجویی در سال ۸۸ بازنگری شده است و شورای مرکزی ناظر بر نشریات دانشجویی از سال گذشته پیگیر تدوین پیش‌نویس دستورالعمل نشریات است تا از طریق شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها یا شورای عالی انقلاب فرهنگی بازنگری شود.» او درباره خط قرمز فعالیت نشریات دانشجویی گفت: «ضوابط نشریات دانشجویی براساس قانون مطبوعات است و باید بر اساس قوانین موضوعه کشور کار کنند.» عسکری درباره اخلاق بودجه به نشریات دانشجویی دانشگاه گفت: «بودجه دانشگاه بر اساس موافقت‌نامه‌ای که با سازمان برنامه و بودجه دارند، اختصاص می‌یابد که در آن بودجه سرانه فرهنگی نیز پیش‌بینی شده است.»

صریح در بیان مقام معظم رهبری مشخص شده است. نقطه نهایی و هدف این بیانیه، زمینه‌سازی برای ظهور است. اگر جریان معنویت و اخلاق در رأس مجموع حرکتی که در جامعه اسلامی مانجام می‌شود، نباشد، توان این زمینه‌سازی را نداریم.»

وی در ادامه تصریح کرد: «مساله معنویت، عبودیت ذات‌حق و اخلاقی‌بندگی در درگاه خدا به‌عنوان ابزار اصلی و علت قطعی در مقام رسیدن به این نقطه هدف است. چنانچه اگر همه امکانات مادی و اجتماعی آماده باشد، اما این وسیله آماده نباشد، تحقق این هدف میسر نمی‌شود.»

آیت‌الله علم‌الهدی با طرح این پرسش که چرا ظهور باید به تأخیر بیفتد، گفت: «ایین نکته در مبنای اعتقادی ما بوده که قابل تأمل است. مشیت خداوند در خلقت بشر ایسن بود که موجودی خلق کند تا کمال او در اراده خودش باشد و کمال قهری نداشته باشد، با اراده خود کمال یابد و کمال را با دست خود بسازد. به همین دلیل خداوند بشر را جانشین خود در زمین یا «خلیفه‌الله» خواند و قدرت‌سازندگی و خلقت به او بخشید.»

نماینده ولی‌فقیه در استان خراسان رضوی خاطرنشان کرد: «انسان‌ها هیچ زمانی در پذیرش انبیا و خداوند مجبور نبودند و با اراده خود آن را می‌پذیرفتند یا رد می‌کردند. عذاب‌هایی که خداوند در گذشته نازل کرده، به دلیل این نبود که بشر دین خدا را انکار کرد، بلکه عذاب بر کسانی نازل شد که در فساد غرق شدند و این فساد چنان بود که در زندگی بشر نهادینه می‌شد و ادامه آن قابل اصلاح نبود، مانند قوم‌های ثمود، عاد، فراعنه و لوط.»

وی با بیان اینکه بنای بشر بر کمال ارادی است و به همین دلیل بنا شد حضرت مهدی (عج) تا زمانی غایب بماند که انسان، اصلاح را با اراده خود پذیرا باشد، گفت: «روزی که حضرت مهدی (عج) ظهور کند، روزی مشخص است، اما خصوصیتی ندارد و خصوصیت آن آمادگی انسان‌ها برای پذیرش ظهور است.»

نماینده ولی‌فقیه در استان خراسان رضوی با اشاره به اینکه مقام معظم رهبری ابزار رسیدن به گام دوم انقلاب را رسیدن به تمدن نوین اسلامی دانسته‌اند، اظهار داشت: «در مسیر تمدن نوین اسلامی، معیشت و زندگی مردم و همین‌طور مساله فرهنگ و اخلاق باید فراهم شود.»

آیت‌الله علم‌الهدی افزود: «دانشگاه لیون فرانسه در اواخر قرن ۲۰ همایشی درباره تحلیل سیادت غرب در قرن بیست‌ویکم برگزار کرد. در این همایش، اسحاق رابین، نخست‌وزیر معوم رژیم صهیونیستی گفت: قرن ۲۱ زور نیست که بشود سیادت غرب را حفظ کرد و قرن زر هم نیست که زمامداران اقتصادی بتوانند بر دنیا حاکم شوند، بلکه قرن فرهنگ و هنر است که در این رقابت اسلام برنده است، چرا که آموزه‌های اخلاقی در این دین، منطبق بر فطرت انسان است.» وی ادامه داد: «این افراد معتقدند در عرصه رقابت فرهنگی، با توجه به اینکه فرهنگ اسلامی با جریان فطرت مشترک بین همه اقوام تناسب دارد، اسلام برنده است و این سبب می‌شود سیادت غرب از بین برود، بنابراین برای اینکه آقایی غرب همچنان بماند، باید نظام اسلامی از بین برود. بر مبنای این نظریه، ساموئل هانتینگتون، سیاست‌شناس آمریکایی و استاد علوم سیاسی دانشگاه هاروارد، نظریه «جنگ تمدن‌ها» را به کاخ سفید ارائه کرد.»

رونمایی از کتاب «بسته‌اقدامات ضد تحریم»

گفتنی است در حاشیه دومین اجلاس سراسری مسئولان کانون‌های بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی، کتاب «بسته اقدامات ضد تحریم» که به همت دفتر هماهنگی کانون‌های بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی و توسط کارگروه حل‌مساله اقتصادی بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهیه شده است، با حضور آیت‌الله‌الهدی، دکتر طهرانچی رئیس دانشگاه آزاد اسلامی، مجتبی زارعی رئیس سازمان بسیج اساتید کشور و سیدمحمد هاشمی رئیس بسیج اساتید دانشگاه آزاد اسلامی رونمایی شد.

کتاب «بسته اقدامات ضد تحریم» در دو فصل شامل ضرورت‌ها و اقدامات و نتیجه‌گیری و پیشنهادها تهیه شده که به‌مسائلی از جمله تبیین دیپلماسی مقابله با تحریم‌های اقتصادی، برنامه‌ریزی برای عمل مقابله با تحریم، استراتژی بهینه‌ذخایر ارزی کشور، رونق تولید با بنگاه‌های کوچک و متوسط و... می‌پردازد.

